

Araştırma Makalesi/Research Article

Etnomüzikoloji Dergisi
Ethnomusicology Journal
Yıl / Year: 7 • Sayı / Issue:2
(2024)

MÜZİK TEKNOLOJİLERİNDE İMKÂNLAR, SINIRLAR VE EŞİTSİZLİKLER: KADINLARIN *VOICE OF WOMEN* PROJESİ TECRÜBELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME*

Dilşah KAYMAZ**

Özet

1980'lerden bu yana yaşanan küreselleşme sürecine yeni medya, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki büyük dönüşümler eşlik etmektedir. Bu dönüşümlerin hızı ve yoğunluğu toplumsal, kültürel ve sanatsal alanlarda derinden hissedilmekte ve bu alanları yeniden yapılandırmaktadır. Özellikle son yirmi yılda internet teknolojileri ve sosyal medya platformları ekseninde şekillenen post-modern yaşamda zaman ve mekân birbirinden uzaklaşmakta (Giddens, 2005), teknolojinin sunduğu imkanlar her an her yerde bulunmayı mümkün kılmaktadır.

Teknolojik yenilikler ve internet ağları içerisinde sürekli hareket ve rekabet halinde olma durumu müzikal pratiklere de farklı bir soluk kazandırmakta ve bu alandaki ilişkileri değişime zorlamaktadır. Nitekim müzikal teknolojiler günden güne müzik dünyasında merkezi bir yer edinmekte, bu alandaki tüm aktörleri teknoloji etrafında yeniden konumlandırmaktadır. Müziğin teknoloji aracılığıyla her alanda dolaşımı ve üretimi imkanları artırmakla beraber erişimdeki eşitsizlikleri de derinleştirmektedir. Yine her alanda olduğu gibi kadınlar teknik konularda daha çok kısıtlanmakta, örselenmekte ve engellenmektedir. Ancak kadınların kadın olmakla beraber yaşayacakları herhangi bir dezavantajlı durum bunu perçinlemektedir. Bu çalışmada kadınların müzik teknolojilerindeki dezavantajlı durumu dijital bölünme ekseninde toplumsal cinsiyet, kültürel sermaye ve habitus kavramları ile incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Müzik teknolojileri, dijital bölünme, toplumsal cinsiyet ve müzik, kültürel sermaye, müzikte eşitsizlik.

*Makale Geliş Tarihi: 24 Ekim 2024 - Makale Kabul Tarihi: 28 Kasım 2024

** Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Etnomüzikoloji ve Folklor Programı (Y.L.). dilsahkaymaz00@gmail.com

Opportunities, Limitations and Inequalities in Music Technologies: A Study of Women's Experiences of the *Voice of Women* Project

Abstract

The globalization process that has occurred since the 1980s has been accompanied by major transformations in new media, information and communication technologies. The speed and intensity of these transformations are deeply felt in the social, cultural and artistic fields and restructuring these fields. Especially, in the post-modern life which shaped by internet technologies and social media platforms over the last twenty years, time and space are moving away from each other (Giddens, 2005), and the opportunities offered by technology make it possible to be everywhere at any time.

Technological innovations and the constant state of movement and competition within Internet networks also bring changes in musical practices and forcing changes in the relationships within this field. Indeed, musical technologies are gradually gaining a central position in the music world, repositioning all actors in this field around technology. While the circulation and production of music across various domains is facilitated by technology, it also brings inequalities to access. Moreover, as in many other fields, women face more restrictions, challenges, and barriers in technical domains. The disadvantageous conditions women experience due to their gender, further reinforce these inequalities. This study will examine the disadvantaged status of women in music technologies through the concepts of gender, cultural capital, and the digital divide.

Keywords: Music technologies, digital divide, gender and music, cultural capital, inequality in music.

Giriş

Müzik teknolojileri müziğin her aşamasında önemli bir rol üstlenmektedir. Müziğin üretiminde, bestelenmesinde, icrasında, kaydedilmesinde, aktarımında, dolaşımında ve paylaşılmasında teknoloji söze sahiptir ve bu pratikleri domine etmektedir. Bu bakımdan günümüz müzik alanındaki pratiklerin ekseriyeti teknolojinin olanakları ve sınırları ile iç içe geçerek karşımıza çıkmaktadır. Ses, kayıt ve aktarım teknolojilerindeki yenilikler, müzikal ekipmanların elektronik ve akustik düzlemde yeniden tasarlanması, enstrümanların elektronik ve dinamik dönüşümü, dijital müzik uygulamaları, müzik siteleri, online müzik dersleri/kursları ve organizasyonları, müzikal mekân ve sahnelerin büründüğü muazzam çeşitlilik, elektronik müzik türleri ve akımları, dijital müzik arşivleri gibi pek çok yenilik bahsi geçen dönüşüm süreçlerini müteakip hayatlarımıza girmiştir. Uzun soluklu evrimi ve tarihsel dönemeçleri düşünüldüğünde deryada bir damla sayılabilecek kadar kısa bir sürede müzik artık tıklanan, çevrim içi izlenen, paylaşılan, dijitalleşen bir sanata dönüşmüştür ve dönüşüm hız kesmeden devam etmektedir.

Diğer yandan teknolojik dönüşümler ve dijitalleşme süreciyle beraber müzikal alanda farklı aktörler, ilişkiler, mesafeler ve çatışmalar da ortaya çıkmaktadır. Müzik alınan, satılan, pazarlanan, tüketilen, taşınan, arşivlenen, sansürlenmiş formlara bürünürken bu pratiklerin her biri kendi içinde farklı faillik biçimleri ve faaliyet alanları oluşturmaktadır. Müziğin üretiminden dağıtımına kadar olan besteleme, prodüksiyon, sosyal ağlarda paylaşım ve reklam gibi bütün faaliyetler teknoloji aracılığıyla daha kolay ve erişilebilir hale gelmektedir. Bu faaliyetlerin ve bunlara aracılık eden teknolojilerin çeşitliliği beraberinde kullanıcı çeşitliliğini de yaratmaktadır. Teknolojinin günümüzde hâlâ bir hak değil de satın alınan, pazarlanan bir araç olması farklı sosyal, kültürel ve ekonomik geri plana sahip birey ve toplulukların teknolojiye aynı koşullarda eriştiğini söylemeyi oldukça güç hale getirmekte, kimlikler, cinsiyetler, sınıflar arasında dijital bir eşitsizlik meydana getirmektedir.

Cinsiyet eşitsizliği dijital bölünmenin önemli değişkenlerinden biridir. Yaşadıkları mevcut eşitsizliklerin yanında teknoloji alanında maruz kaldıkları eşitsizlik kadınlar için önemli sonuçlara yol açabilmektedir. Müzisyen kadınlar için de durum farklı değildir. Müziğin teknoloji ile bu denli entegre olduğu bir çağda teknolojik araçların kullanımı konusunda karşılaştıkları ayrımcı pratikler, erişim kısıtlılıkları ve erkeklerin alandaki hakimiyeti kadınların müziklerini üretme ve paylaşma dinamiklerini önemli ölçüde etkilemektedir. Kadınların yaşadıkları coğrafi bölgenin/şehrin ekonomik ve dolayısıyla teknolojik açıdan desteklenip desteklenmediği, içinde büyüdükleri aile ve çevrenin gerekli araçlara erişmede, kullanmada ekonomik ve kültürel sermaye açısından yeterli olup olmadığı gibi faktörler kadınların müzik teknolojileri alanındaki sorunlarını derinleştirmektedir. Bu sebeple, dijital bölünme kavramı toplumsal cinsiyet, kültürel sermaye, habitus, sınıf gibi kavram setlerine birçok noktadan temas etmekte ve araştırmaların bu perspektifte yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Bu gereklilik ışığında ben de müzik prodüksiyonu üzerine çevrim içi eğitim veren, katılımcısı olduğum *Voice of Women* projesi hakkında yaptığım bu araştırmada, kadınların müzik teknolojilerinde yaşadıkları eşitsizlikleri “dijital bölünme” kavramı ile incelemeyi ve bu eşitsizliklere toplumsal cinsiyet, kültürel sermaye, habitus gibi kavramların

perspektifinde bakmayı amaçlıyorum. Araştırmayı, *Zoom* uygulaması üzerinden dijital etnografik yöntemlerle ve katılımcı gözlem yoluyla takip ederek yürüttüm. Araştırmam kapsamında derse sürekli olarak katılabilen ve görüşmeyi kabul eden 5 öğrenci ve 1 eğitmen ile yarı yapılandırılmış, derinlemesine görüşmeleri de aynı uygulama aracılığıyla çevrim içi olarak yaptım.

Dijital Bölünme (Digital Divide)

Dijital bölünme, en genel tanımıyla gelişmiş ülkelerle, gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeler arasındaki dijital eşitsizliği açıklar. Ancak Keniston'ın da belirttiği üzere dijital bölünme; ülkeler arasında, aynı ülke içindeki farklı gruplar ve sosyal sınıflar arasında ve kültürel bağlamda olmak üzere farklı biçimlerde de karşımıza çıkmaktadır (Keniston, 2003:3). Bu farklılıkları ifade etmek için “dijital uçurum” (digital abyss) tanımı da kullanılmaktadır (Akça&Kaya, 2016:304). Yani aynı ülke, şehir ya da bölgelerde yaşayan birey ya da toplulukların aynı kaynağa farklı koşullarda erişim sağlamaya çalışması da dijital bir eşitsizliği ifade eder. Ancak buradaki kritik nokta erişimin sadece bir “maddi erişim” olarak, yani internete ya da bilgisayara sahip olmak anlamında ele alınmaması gerektiğidir. Van Dijk ve Hacker'a (2003:316) göre maddi erişim de dahil olmak üzere erişim ile ilgili dört önemli faktör vardır. Maddi erişim dışında teknolojiye ilgiyi açıklayan “zihinsel erişim”; teknoloji kullanımı ile ilgili alınan eğitimin yeterli olup olmaması ya da hiç alınmamasını tanımlayan “yetenek erişimi” ve kullanıma dair fırsatların bulunmayışını ifade eden “kullanım erişimidir”. Çok taraflı bir erişim eşitsizliğini tanımlayabilmek için maddi erişim tek başına yeterli olmamaktadır. Bu sebeple dijital eşitsizlik yalnızca bilgisayar kullanıp kullanamama, internete erişme ya da erişememe dikotomik yaklaşımıyla değil (Selwyn, 2006), bununla birlikte yaş, eğitim seviyesi, cinsiyet, sınıf, kültürel sermaye gibi toplumsal özelliklerle de analiz edilebilir.

Cinsiyet, bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimde ve müzik teknolojisi pratiklerinde en önemli değişkenlerden biridir. Müzik teknolojilerinin yoğun olarak kullanıldığı dijital/elektronik müzik alanı da diğer birçok alan gibi toplumun standartlaştırdığı toplumsal cinsiyet rollerinin tahakkümü altındadır. Diğer bir deyişle “erkek egemen” bir alandır. Erkeklerin teknolojik ekipmanları kullanmak ve geliştirmek gibi “teknik” işlerde kadınlardan daha başarılı olduğuna dair yaygın kanı, kadınların bu sektördeki

üretimlerini özgür bir şekilde göstermelerinin önündeki en büyük engellerden biridir. Öyle ki bu durum kadınlarda da başaramayacaklarına dair düşüncelerin şekillenmesine neden olmaktadır. Ancak kadınların teknolojiye eşitsiz erişimini açıklamak için tek başına toplumsal cinsiyet rolleri de yeterli olmamaktadır. Farklı ekonomik ve sosyal yaşama sahip kadınlar için her alanda tek bir “kadınlık” söz konusu değildir. Toplumsal yaşamda “ne kadar sınıf ve sınıf fraksiyonu varsa, kadınlığı hayata geçirmenin de bir o kadar farklı tarzı vardır” (Bourdieu, 2017: 167). Maruz kaldıkları çoklu eşitsizlikler birbirlerini farklı noktalardan kesmekte, eşitsizliği tecrübe etme biçimleri de çok katmanlı ve özgüldür. Stanley ve Wise’ın (1995) da vurguladığı gibi “kadınlık deneyimleri” farklı kadınlıklarla birlikte ontolojik olarak çeşitli, çok parçalı ve karmaşık olarak meydana gelmektedir (Demiriz, 2018:108-138). Bu sebeple kadınların başarısı ya da başarısızlığı çoğu zaman ataerkil tahakküm altında kadınlık zemininde ortaklaşmakla birlikte bireysel bir soruna da dönüşmektedir. Kadınların kültürel ve sanatsal pratikleri ait oldukları sınıfın kültürel sermayesi ile şekillenmekte ve farklı kadınlık halleriyle yeniden tecrübe edilmektedir.

Kültürel sermaye de eşitsizliğin özellikle görünür olmayan kısımlarını açıklamak için önemli bir perspektiftir. Kültürel sermaye, Bourdieu’nün yalnızca ekonomik eşitsizliklerle açıklanamayacak farklı toplumsal ve kültürel pratikleri anlatmak için kullandığı bir kavramdır. Bourdieu’ye göre, başta ekonomik sınıfları olmak üzere aileden edinilen kültürel sermaye öğelerinin ve çeşitli kültürel, dilsel yatkınlıkların kişilerin eğitimdeki başarılarında önemli etkileri vardır (Bourdieu, 2015:37-43). Bu da görünürde belli olmayan, sınıfsal çatışmayı besleyen kültürel geri planı oluşturmaktadır. Alt sınıf ailelerde yetişen öğrencilerin “gecikme, kalma ya da yerinde saymaları” eğitimlerinin bütün süreçlerinde gözlemlenebilir (Bourdieu, 2018:19). Burada sözü edilen sınıfsal konum sadece ekonomik eşitsizlikler etrafında biçimlenen toplumsal ilişki ve ayrımları değil, aynı zamanda kültürel ilişki ve ayrımları da içermektedir. Kişinin sosyalleşmesine katkı sağlayan imkânlar, zihinsel, bedensel ve sanatsal yetenekler, aileden ya da çevreden edinilen beceriler “bedenselleşmiş sermayesini” oluşturur. Bu durum kişinin mustarip olduğu toplumsal eşitsizliği eğitimde, akademide görünür hale getirir (Aydemir, 2011). Bu eşitsizliğin kendini en çok gösterdiği alanlardan bazıları kültürel, sanatsal faaliyetler ve eğitimidir. Sınıfsal ayrıcalıklarla sanat, teknoloji vb. alanlarda edinilen beceriler, algı ve

davranışlar kültürel anlamda yatkınlıklara yol açar. Dolayısıyla bireyin eğitim ve iş alanındaki başarısı ya da başarısızlığının sahip olduğu kültürel sermayeyle doğrudan bir ilişki içerisinde olduğu söylenebilir. Kültürel sermaye kişilerde kalıcı davranışlar bütünü ve eğilimleri etkileyen bir unsura dönüştüğü noktada Bourdieu'nün biçimlendirdiği *habitus* kavramından bahsedilebilir.

Habitus, "bireysel olanın, hatta kişisel, öznel olanın dahi toplumsal, kolektif olduğunu ortaya koymaktır. Habitus toplumsallaşmış bir öznelliktir" (Bourdieu ve Wacquant, 2012:116) Faillerin düşünce, davranış, algı şemaları biçimlerinde içselleştirdikleri yapılardır. Faillerin benimsedikleri normlar, içinde yetiştikleri aile ve çevrenin kodları ile şekillenir ve bu kodlar düşünce, eylem ve algılarına etki eder. Oldukça önemsiz ve kişisel görünen beslenme, giyinme, spor, müzik gibi günlük pratikler habitusun dolayımından geçerek inşa edilir. Habitus, failer ile içerisinde buldukları toplumsal yapıların temas ettiği noktadır. Bourdieu'ye göre (2015:38) habitus, hem eylemleri belirleyen yapılandırıcı bir yapı hem de kendisi de yapılandırılmış bir yapıdır. Diğer bir deyişle habitus, yapılandırılmış yapıların sınırları içinde var olurken diğer yandan yapıları da yeniden yapılandırmaktadır. Dolayısıyla habitus, algısal olabilmesine rağmen bedenselleşebilir, kalıcı ama uyarlanabilir, başkalarına aktarıldığı durumda bile belli toplumsal eylemlerin ürünü olabilir (Swartz, 2011, s. 145). Sadece bireylerin değil benzer ya da ortak bir sınıfın parçası olan birden fazla kişinin de kolektif bir habitusundan bahsedilebilir. Bourdieu'ye göre her sınıfın kendine özgü sınıf habitusu vardır (Swartz, 2015: 203). "Sınıfsal habitus benzer konumu paylaşanların kolektif bilincine karşılık gelir" (Tatlıcan ve Çeğin, 2014: 326). Buradan hareketle benzer kültürel sermayeye sahip bireylerin eylemlerinin de benzer olma eğiliminde olduğu söylenebilir. Kişilerin dil yatkınlıkları, sanatsal faaliyetlere aşinalığı veya teknolojik becerileri aynı zamanda onların sınıfsal habituslarıyla da ilgilidir.

Voice of Women Projesi ve Bulgular

Voice of Women Projesi, kendim de katılımcısı olduğum Mardinli, müzikle ilgili bölümlerde okuyan kadınlara Dijital Müzik Yapımı dersleri vermek üzere başlatılmış bir projeydi. Proje Mardin'de çeşitli kültür-sanat faaliyetleri düzenleyen, bunların yaygınlaşması için çabalayan Mardin Kültür Derneği ve kadınlara müzik teknolojileri

alanında çeşitli dersler veren, müzik teknolojileri alanındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair farkındalık yaratmak için çeşitli projeler yapan bir girişim olan Beats By Girlz Türkiye ekibinden bir eğitmen tarafından yürütüldü. Beni oldukça heyecanlandıran, daha önce tecrübemin olmadığı fakat mesleki görgüme katkısı olacağını düşündüğüm bu projeye eskiden öğrencisi olduğum bir akademisyen tarafından dahil edildim. Yine aynı kişi aracılığıyla katılan diğer kadınlar da biri kız kardeşim olmak üzere eskiden sınıf arkadaşı olduğum, Mardin’de şahsen veya gıyaben tanıdığım kadınlardı. Tanışma toplantısında Mardin Kültür Derneği’nden bir kolaylaştırıcı, Beats By Girlz ekibinden bir eğitmen ve benimle birlikte toplam 15 öğrenci vardı. Derslerde “Ableton Live” adlı bir müzik prodüksiyonu uygulamasını kullanmayı öğreneceğimizin bilgisini edindik. Bu projedeki amaç kadınlara kendi müziklerinin prodüksiyonunu yine kendilerinin yapmasını sağlamak ve müzikte teknoloji kullanımına teşvik etmektir. Katılımcılardan Mardin’de ikamet edenlerin hepsi Mardin Artuklu Üniversitesi Devlet Konservatuarı Müzikoloji bölümünde sınıf arkadaşı olmalarına rağmen yaşları çok farklıydı. Neredeyse hepsi zamanında çeşitli sebeplerle müzik okuyamayıp şu an ikinci, üçüncü üniversitesini okuyan ya da üniversiteye geç başlayan kişilerdi. Kadınların müzik teknolojilerine erkeklere oranla daha az eriştiği, daha çok engellendiği kabulü ile başladığım derslerde öğrencilerin derse katılımının farklı koşullarını gözlemledikçe konunun kadınlıkla birlikte toplumsal, ekonomik ve sosyal sebeplerinin de olduğunu fark ettim ve araştırmaya karar verdim.

Gözlem notlarımı almaya başladığım ilk andan itibaren dikkatimi çeken ilk şey katılımcıların bilgisayar okur yazarlığı konusunda eksik olmaları ve bunu eğitim sırasında fark etmiş olmalarıydı. Bu sebeple programı indirip kurma gibi temel işler tamamen halledilene kadar artık aradan bir ay geçmişti ve “Ableton” kullanımına dair birçok şey işlenmişti. Programı bazı eksikliklerle birlikte indirebilen sadece bendim. Bu sebeple katılımcılar ilk derslerde öğrendiklerini pekiştiremediler ve derste interaktif bir ortam oluşamadı. Nitekim daha sonra yaptığım görüşmelerde katılımcıların hepsi en büyük eksikliklerinin daha önce böyle bir tecrübeye sahip olmadıklarından ve bilgisayar kullanımına ilişkin temel teknik bilgi eksikliğinden kaynaklandığını belirttiler. Katılımcılar kimi zaman ödünç bilgisayarlarla, kimi zaman telefonla ya da iki kişi ortak bilgisayar

kullanacak şekilde katıldılar. Yurtta kalan öğrencilerin çoğu zaman aktif dinleme ve katılım yapacakları uygun ortamları yoktu. Programı indirmek ve kurmak konusunda en çok zorluk yaşayan 42 yaşındaki Rojin [1] şu ifadeleri kullandı: “Tamam bilgisayar kullanmak konusunda o kadar iyi değilim. Bilgisayarı bulana kadar da zaten çok zorlandım yani. Eniştemin bilgisayarı normalde. Ama kompleks yaptım resmen. Kendime kızdım, bu kadar da olmaz dedim. Dersten soğuyacaktım neredeyse.” (12 Mayıs 2023)

Rojin’in ifadeleri beceri ile ilgili yatkınlıkların başarı üzerindeki etkisine önemli bir örnek oluşturuyor. Görüştüğüm diğer öğrencilerden Sidar(21) [2], Dilan(20) ve Şeyma(25) yine kendine ait bilgisayarı olmadan, ödünç bilgisayarlarla derse katılanlardan. Sidar birkaç defa Rojin ile birlikte tek bir bilgisayardan katılmak zorunda kaldı. Hazal(27) ise eski bir bilgisayara sahip fakat bilgisayarın internete bağlanma ile ilgili sorunu olduğu için derslere komşusunun bilgisayarı ile katıldığını belirtti. Üniversitedeki derslerde edinmeleri gereken çalgıları bile edinemediklerini belirten katılımcılar kendilerine ait bir bilgisayar satın almanın oldukça güç olduğunu, bunun kendilerinin ve ailelerinin ekonomik koşulları ile ilgili olduğunu ifade ettiler. Hiçbiri daha önce bu anlamda eğitim, bilgi ve tecrübeye sahip olmayan katılımcıların projeye “maddi erişim” ve “yetenek erişimi” açısından oldukça eksik başladıkları açıkça görülmektedir. Diğer yandan katılımcıların, ekonomik açıdan yetersiz olduğunu ifade ettikleri sınıfsal habituslarının zorunlu akademik eğitimleri dışındaki herhangi bir eğitimde de başarılı olmak için gerekli olan koşulları doğrudan etkilediği görülmektedir. Ailelerinin ve yaşadıkları bölgenin yetersiz ekonomik ve kültürel koşulları eğitimdeki fırsat ve imkanları yakalamalarını engellemekte, kendilerini geliştirmek için çabaladıkları bütün alanlara olumsuz bir biçimde sirayet etmektedir.

“Programı indirip denemeye başladıktan sonra benim işime çok yarayacağını farkettim. [...] Keşke çok daha önce böyle bir imkânım olsaydı belki kendi müziğimi yapar sesimi sosyal medyada kendi kendime duyururdum. Biz arkadaşlarla biraz öğrendikten sonra sınıf arkadaşlarımıza da öğrettik. Okulda sürekli bir şeyler deniyoruz. Kaydedip YouTube’a yüklemeyi düşünüyoruz. Ama yeterince geliştiremiyoruz çünkü herkesin bilgisayarı yok kurcalamak gerekiyor böyle şeyleri.” (15 Mayıs 2023) Hazal’ın ifadeleri katılımcıların maddi erişim ve yetenek erişiminin yanında “kullanım erişimi” açısından da dezavantajlı

olduklarını gösteriyor. Sadece bilgisayar kullanmakla ilgili bilgileri bile pratikte uygulayamadıklarında unuttuklarını belirten katılımcılar kullanım fırsatları elde ettikleri takdirde meslek hayatlarında da kendilerini ileriye taşıyacağı konusunda hemfikirler. Bu durum aynı zamanda “zihinsel erişimin” de diğer bütün etkenlere bağlı olarak geliştiğini gösteriyor. Kişiler teknik bir konuda dahi ancak eğitim, deneyim ve yatkınlıklarla ilgi geliştirebiliyorlar. Buradaki önemli diğer nokta ise teknolojinin müzikte de yoğun olarak kullanıldığı bu çağda konservatuvar eğitimlerinde yok denecek kadar az olmasıdır. Bu sebeple öğrenciler bu anlamdaki mesleki gelişimlerini sadece kendi imkânları ile gerçekleştirmekte ancak bu da yetersiz kalmaktadır.

Katılımcıların görüşmelerde direkt olarak söylemediği ancak teknolojiye erişimlerinde dahi etkisi olan bir diğer faktör projenin de amacını şekillendiren cinsiyete bağlı eşitsizliklerdir. Katılımcıların hepsi aile evinde ortak kullanım için alınan bilgisayarların çok eskiden beri baba, erkek kardeş ve ağabeylerin kontrolünde olduğunu ve çoğunlukla oyun oynamak, video izlemek gibi aktiviteler için kullandıklarını belirtti. Bu durum kadınların bütün erişim çeşitlerine etki etmekle beraber kendilerinde de teknoloji kullanımına dair özgüvensiz bir halin oluşmasına neden olmaktadır. Kadınlar güç de olsa teknolojiye erişse ve kullansa bile erkeklerin alandaki demografik üstünlüğü ve kadınlara dair ayrımcı, küçümseyici bakış açıları kadınların üretimlerinin önünde engeller oluşturmaktadır.

Bu bilgiler ışığında denebilir ki kadınların kültürel sermayeleri ve sınıfsal habitusları günlük hayattaki teknolojik pratiklerini etkilemekte ve teknoloji aracılığıyla müzik üretmelerindeki koşulları doğrudan belirlemektedir. Ekonomik açıdan dezavantajlı olan bölgelerde ve dolayısıyla daha yoksul ailelerde yetişen kadınlar, bu anlamda eşit şartlarda yaşayamamaktadır. Kadın olmalarının yanında sınıfsal habitusları da ilgilerini, yeteneklerini ve başarılarını etkilemektedir. Dolayısıyla müzik teknolojileri başta olmak üzere yaşadıkları eşitsizliklerin çoğu sadece kadınlar ve erkekler arasında değil kadınların kendi arasında da cereyan etmektedir. Farklı sınıfsal habituslar, farklı kültürel sermayeler farklı kadınlık halleri yaratmaktadır. Nitekim projenin eğitmeni Betül de yaptığımız görüşmede bu konu ile ilgili şunları söylüyor;

“Farklı bölge ve illerde yapılan derslerin hemen hemen hepsinde sorunlar oluyor ama coğrafi farklılık ve bunun getirdiği ekonomik farklılık kendini hemen belli ediyor gerçekten. Ekipmanlara erişim ya da temel düzeyde bilgisayar okur yazarlığı her açıdan birkaç adım önce götürüyor insanı. Bu açıdan daha avantajlı olan kadınlar biraz daha hızlı ilerleyebiliyor yani öğrenirken.” (16 Mayıs 2023)

Sonuç

Müzikte teknoloji kullanımının hem eğitimde hem de müzik üretiminde özellikle son yıllarda arttığı görülmektedir. Müziğin teknoloji aracılığıyla üretilmesi ya da kaydedilmesi için en başta ilgili teknolojik ekipmanlara, teknolojik okur-yazarlığa ihtiyaç vardır. Bu durum en müzisyenlerin müzik teknolojilerine eşit erişimiyle ilgili sorunlar doğurmaktadır. En temelde teknolojiye erişim, gelir düzeyi, coğrafi konum, cinsiyet, eğitim seviyesi, yaş ve kültürle sermaye gibi etkenlere bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Cinsiyet bu anlamda en önemli faktörlerden biridir. Kadınlar her alanda olduğu gibi daha teknik bir konu olan müzik teknolojileri alanında da daha az yer bulmakta, teknoloji ile ilgili ihtiyaçlara erişimde zorlandıkları, engellendikleri için yeterli beceriye sahip olamamaktadır. Sahip olsalar bile üretimleri engellenmektedir.

Kişilerin sosyal çevreleri ve ailelerinin etkisi ile edindikleri yatkınlıklar ve beceriler ilgilerini şekillendirmektedir. Diğer bir deyişle kültürel sermayeleri yaşamlarındaki birçok tercihi, sanatsal becerileri, başarıyı ya da başarısızlığı belirlemektedir. Yatkınlıklardan da öte bir habitusa dönüşen bu durum ekonomik ve sosyal açıdan dezavantajlı bireyler için sınıfsal habitus olarak değerlendirilmektedir. Yatkınlıklar bedenselleşmiş bir sınıfsal habitusa dönüşmektedir. Bu sebeple farklı sınıfsal habituslara sahip olan kadınlar farklı kadınlık deneyimleri yaşamakta ve kadın olmanın yanında birbiriyle kesişen farklı eşitsizliklere maruz kalmaktadırlar.

Voice of Women Projesi katılımcıları ekonomik ve sosyal açıdan daha dezavantajlı, teknolojik açıdan daha az desteklenen bir şehirde yaşadıklarından; ailelerinin yetersiz ekonomik koşullarının da etkisiyle proje derslerinde aşına olmaları gereken bazı temel teknolojik bilgilerde eksik kalmışlardır. Görüşme yapılan öğrencilerin tümünün dijital bölünme kapsamındaki erişim biçimleri açısından eksik olduğu görülmüştür. Toplum

içinde kadın oldukları için birçok şeyden geri kalan kadınlar sosyal sınıfları sebebiyle eşit eğitim imkânı bulamamış ve bu durum dersteki başarılarına da etki etmiştir.

Makale Notları

1. Metinde geçen isimler kişilerin gerçek ismi değildir.
2. Parantez içindeki sayılar kişilerin yaşlarını ifade etmektedir.

Kaynakça

- Aydemir, M. A. (2011). *Toplumsal İlişkilerin Sosyal Sermaye Değeri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Baştürk Akça, E. ve Kaya, B. (2016). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Dijital Bölünme ve Farklı Yaklaşımlar*. Intermedia International e-Journal, Fall, December 2016/3(5): 301-319.
- Bourdieu, P. ve Wacquant, L. (2012). *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar* (Nazlı Ökten, Çev.). İstanbul: İletişim.
- Bourdieu, P. (2015). *Pratik Nedenler* (Hülya Uğur Tanrıöver, Çev.). s.37-43. İstanbul: Hil Yayın.
- Bourdieu, P. (2017). *Ayırım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi* (Derya Fırat ve Günce Berkkurt, Çev.). s.167. Ankara: Heretik.
- Bourdieu, P. (2018). *Vârisler: Öğrenciler ve Kültür* (Leven Ünsaldı ve Aslı Sümer, Çev.). s.19. Ankara: Heretik.
- Demiriz, G. (2018). *Feminist Yöntem Tartışmaları*. D. Şenol ve H. E. Kaya (Ed.), Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. s.108-138. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Giddens, A. (2005). *Sosyal Teorinin Temel Problemleri: Sosyal Analizde Eylem, Yapı ve Çelişki*. (çev. Ü. Tatlıcan), İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Keniston, K. ve Kumar, D. (2003). *The Four Digital Divide*. s.3-4. Delhi: Sage Publishers.
- Selwyn, N. (2006). *Digital division or digital decision? A Study of Non- Users and Low-Users of Computers*, Poetics, 34: 273-292.
- Swartz, D. (2011). *Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*. (çev. Elçin Gen), s.145. İstanbul: İletişim Yayınları
- Tatlıcan, Ü. ve Çeğin, G. (2014). "Bourdieu ve Giddens: Habitus veya Yapının İkiliği". *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü.Tatlıcan (der.) (2014) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Van Dijk, J., Hacker, K. (2003). *The Digital Divide as a Complex and Dynamic Phenomenon*, The Information Society, 19(4): 315-326.